

Директор школи

ЗАТВЕРДЖУЮ

Р.П.Заброцький

Наказ від 08.2025р

№ 33-2

ІНСТРУКЦІЯ №21

для вчителя трудового навчання(майстра виробничого навчання)

1. Загальні положення

1.1. Інструкція з охорони праці (далі — Інструкція) для учителя трудового навчання (майстра виробничого навчання) поширюється на учителя трудового навчання (майстра виробничого навчання, далі — учитель трудового навчання), який працює у навчальному закладі в кабінеті трудового навчання або навчальній майстерні, на полігоні, навчально-дослідній ділянці тощо. Вимоги цієї Інструкції є обов'язковими для виконання учителем трудового навчання.

1.2. Технологічне обладнання, що використовується на робочому місці у кабінеті трудового навчання (навчальній майстерні):

— верстати для ручної обробки деревини, верстати для ручної обробки металу, абразивні інструменти, електроплити, електропаяльники та інше електрообладнання, деревофугувальний станок, круглопиляльний (циркулярний) станок, токарні станки для обробки деревини, свердлильний станок;

— електричні швейні машини та оверлоки;

— інше обладнання та пристрої.

1.3. Учитель трудового навчання допускається до самостійної роботи за професією після проходження медичного огляду і проведення з ним інструктажів з охорони праці — вступного та на робочому місці (первинний, повторний, позаплановий, цільовий).

1.4. Учитель трудового навчання зобов'язаний знати й виконувати вимоги нормативно-правових актів з охорони праці, правил поведінки з устаткуванням на робочому місці.

1.5. Під час розроблення Інструкції враховано вимоги з охорони праці виготівника обладнання при користуванні ним, а також відомості і вимоги, що внесені на підставі:

— аналізу документів з охорони праці щодо видів виконуваних робіт;

— описів і характеристик робіт;

— вимог технологічних регламентів з охорони праці до виробничих процесів, устаткування;

— наявності характерних небезпечних і шкідливих чинників за нормальних умов праці і при відхиленнях від них, а також способів захисту від їхнього шкідливого впливу на людину;

— аналізу характерних обставин і причин найбільш імовірних аварійних ситуацій, нещасних випадків і професійних захворювань;

— вивчення досвіду з організації охорони праці, використання безпечних методів і прийомів роботи.

1.6. Вимоги з охорони праці надаються з урахуванням послідовності й умов виконуваних робіт.

1.7. Ця Інструкція надає типові ситуації у роботі і не вичерпує усіх вимог безпеки для цієї професії. Поряд з її вимогами потрібно знати і виконувати вимоги, що надаються іншими джерелами, у першу чергу:

— інструкціями і технічними описами обладнання, інструменту;

— підручниками й іншою технічною літературою.

1.8. Основні шкідливі та небезпечні чинники на робочому місці:

- ураження електричним струмом через несправність електрообладнання;
- отримання термічного опіку під час роботи на станках;
- отримання травм під час необережного поводження з обладнанням, що працює;

— поранення під час роботи на станках унаслідок відсутності чи несправності огороження або відсутності індивідуальних засобів захисту;

- поранення обладнанням, що рухається;
- поранення рук при дотику до деталей, що обробляються;
- поранення ніг інструментом, який упав;
- поранення при неправильному кріпленні інструмента;
- отруєння парами, газами і пилом через відсутність вентиляції;
- втрата працездатності через шум та вібрацію;
- інші чинники.

1.9. Учитель трудового навчання під час роботи за професією має бути забезпечений спеціальним одягом, іншими засобами індивідуального захисту відповідно до Типових норм безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту робітникам і службовцям наскрізних галузей народного господарства і окремих виробництв, затверджених постановою Державного комітету СРСР з праці і соціальних відносин і Президії ВЦРПС СРСР від 12.02.1981 № 47/П-2 (зміни від 21.09.1985 № 289/П-8, 06.11.1986 № 476/П-12), зокрема такими:

- халат бавовняний;
- рукавиці комбіновані;
- окуляри захисні.

2. Вимоги безпеки перед початком роботи

2.1. Перевірте надійність кріплення навчального обладнання.

2.2. Перед використанням електрообладнання перевірте справність електрошнурів, щоб виявити зовнішнє пошкодження ізоляції.

2.3. Перед ручною обробкою деревини:

- одягніть спеціальний одяг;
- перевірте наявність інвентарю, справність верстата (затисні коробки, упори для пиляння, затисні клини тощо);
- розкладіть на верстаті інструменти індивідуального користування у необхідному порядку. На верстаті не повинно бути нічого зайвого.

2.4. Перед ручною обробкою металу:

- одягніть спеціальний одяг;
- одягніть захисні окуляри при рубанні металу;
- перевірте наявність інвентарю (совок, щітка, щітка для чищення напилків, сидіння, підставні ґрати тощо);

— перевірте стан інструментів індивідуального користування, розкладіть їх у необхідному порядку;

— перевірте стан верстатних тисків (губки тисків мають бути щільно пригвинчені, насічка не спрацьована).

2.5. Перед виконанням електропаяння:

— підготуйте і перевірте справність інструменту, електропаяльника і пристосувань;

- переконайтеся, що ручки електропаяльника і проводів справні;
- перевірте надійність заземлення робочого столу;

— переконайтеся, що поблизу вашого місця роботи немає легкозаймистих матеріалів і горючих рідин.

2.6. Перед роботою на абразивному інструменті (електроточилі):

— перевірте надійність кріплення огорожень небезпечних місць на верстаті: захисного кожуха абразивного кола і кінців шпинделя, а також справність захисного екрана;

— огляньте абразивне коло та переконайтеся, що на ньому немає тріщин і осколків;

— перевірте справність захисного заземлення верстата;

— установіть підручник для точіння інструментів за 2-3 мм від кола абразиву і надійно закріпіть його;

— одягніть захисні окуляри чи опустіть запобіжний екран;

— перевірте верстат на холостому ході, відійдіть трохи убік від небезпечної зони.

2.7. Перед роботою із використанням переносних електроінструментів (дріль, переносний трансформатор, шліфувальна машинка, пилка, рубанок тощо):

— переконайтеся у справності струмоведучого кабелю і захисного заземлення;

— переконайтеся у надійності роботи вимикача;

— одягніть гумові рукавички і покладіть під ноги гумовий килимок, попередньо перевіривши їх на наявність пошкоджень.

2.8. Перед виконанням електромонтажних робіт:

— перевірте стан інструментів: ручки плоскогубців, гострозубців та інших інструментів повинні мати ізолююче покриття; рукоятки повинні бути з ізоляційного матеріалу;

— користуйтеся інструментами лише за призначенням;

— монтувати й збирати електричні схеми, робити у них переключення можна лише за відсутності напруги;

— збирайте схему так, щоб проводи не перехрещувалися, не були натягнуті і не схрещувалися петельками;

— під час паяння використовуйте як флюс каніфоль;

— під час роботи біля електричних приладів і машин стежте, щоб руки, одяг, волосся не торкалися деталей, що обертаються, і оголених провідників;

— забороняється перевіряти наявність напруги пальцями.

2.9. Перед початком роботи на токарному верстаті:

— одягніть спеціальний одяг;

— перевірте надійність кріплення захисного кожуха пасової передачі;

— огляньте, чи надійно прикріплено захисне заземлення (занулення) до корпусу верстата;

— приберіть із верстата усі сторонні предмети. Інструменти розкладіть на встановлених місцях;

— перевірте справність різального інструмента й правильність його заточки;

— перевірте роботу верстата на холостому ході, а також справність пускової коробки, вмикаючи й вимикаючи її;

— одягніть захисні окуляри.

2.10. Перед початком роботи на свердлильному верстаті:

— надійно закріпіть свердло у патроні;

— перевірте роботу верстата на холостому ході, а також справність пускової коробки, вмикаючи і вимикаючи її;

— міцно закріпіть деталь на столі верстата у лещатах або кондукторах;

- забороняється під час свердління підтримувати руками незакріплену деталь;
- одягніть захисні окуляри.

2.11. Перед початком роботи на круглопиляльному (циркулярному) верстаті:

- одягніть спеціальний одяг;
- одягніть захисні окуляри;
- приберіть усе зайве і не захаращуйте пиломатеріалами робоче місце;
- перевірте, щоб робоча частина диска пилки була забезпечена ковпаком, а неробоча частина диска, розміщена під столом верстата, повинна бути огорожена спеціальними пристосуваннями — щитами;
- під час роботи на комбінованому верстаті стежте, щоб частина ножового вала була міцно закрита спеціальним огородженням;
- не допускайте одночасної роботи циркулярної й фугувальної частин верстата;
- огляньте пилку і переконайтеся, що вона не має тріщин, надривів і поламаних зубів;
- проверніть кілька разів пилку і перевірте, чи міцно закріплена вона на валу;
- огляньте, чи правильно встановлена напрямна лінійка, розклинюючий ніж (його товщина має бути на 0,5 м ширша від розпилу деревини для пилок діаметром до 0,6 м);
- перевірте заземлення верстата;
- випробуйте правильність роботи верстата на холостому ході шляхом вмикання й вимикання кнопок пускової коробки;
- перевірте підготовлену для розпилювання деревину на відсутність у ній цвяхів, сучків, що не підлягають розпилу, тощо.

2.12. Перед початком роботи на деревофугувальному верстаті:

- одягніть спеціальний одяг;
- одягніть захисні окуляри;
- не допускайте захаращення робочого місця;
- стежте, щоб непрацююча частина ножового вала була огорожена;
- перевірте міцність огороження робочої частини ножового вала, що механічно закривається;
- при роботі на комбінованому верстаті стежте, щоб циркулярна пилка була міцно закрита;
- забороняється одночасна робота на фугувальній і круглопиляльній частинах верстата;
- переконайтеся у міцності кріплення верстата;
- перевірте верстат на холостому ході.

2.13. Перед початком кулінарних робіт:

2.13.1. Під час користування газовими плитами:

- перед користуванням плитою провітріть приміщення, включивши вентиляцію;
- переконавшись, що крани пальників і духової шафи закриті, відкрийте кран на газопроводі (риска на голівці крана повинна бути спрямована вздовж осі труби);
- полум'я пальника має бути рівномірним, синього кольору (якщо воно жовтого кольору і відривається від пальника, то пальник необхідно відрегулювати).

2.13.2. Під час користування електричною плитою:

- перед включенням перевірте справність шнура живлення;

— установлюйте плиту на вогнетривку підставку (цегла, азбест тощо), при включенні плити штепсельна вилка повинна щільно входити у гнізда штепсельної розетки;

— для приготування їжі на електроплиті користуйтеся лише емальованим посудом.

3. Вимоги безпеки під час роботи

3.1. Не залишайте без догляду на тривалий час ввімкнене електрообладнання. При тривалих перервах вимкніть його зі штепсельної розетки.

3.2. Під час ручної обробки деревини:

3.2.1. Користуйтеся справним, добре налагодженим і наточеним інструментом і лише за призначенням.

3.2.2. Технологічні операції (пиляння, отісування, довбання, свердління, з'єднання деталей) виконуйте на верстаті у встановлених місцях, використовуючи пристосування, упори і підкладні дошки.

3.2.3. Не допускайте забруднення верстата відходами, стружками.

3.2.4. Не відволікайтеся під час роботи, стежте за правильними прийомами роботи.

3.2.5. Щоб уникнути травмування необхідно:

— стежити за натяжкою полотнини лучкової пилки;

— застосовувати спрямувач для опори полотнини інструмента при запилюванні;

— чистити струги дерев'яними клинами;

— у разі псування інструмента під час роботи негайно замінити його.

3.3. Під час ручної обробки металу:

3.3.1. Міцно закріпіть оброблювану деталь у тисках. Важіль тисків опускайте плавно, щоб не травмувати руки.

3.3.2. Роботу виконуйте лише справними, добре налагодженими інструментами.

3.3.3. Для того щоб уникнути травмування необхідно стежити за тим, щоб:

— поверхня бойків молотків, кувалд була опуклою, а не збитою;

— інструменти, що мають загострені кінці-хвостовики, мають бути забезпечені дерев'яними, щільно прилягаючими ручками встановленої форми без розколів і тріщин;

— ударні, різальні інструменти (зубило, керно та ін.) мали незбиту поверхню;

— під час роботи напилками пальці знаходилися на їхній поверхні.

3.3.4. Не перевіряйте пальцями якість поверхні, що обпилюється.

3.3.5. Не застосовуйте ключів, що мають зев більшого розміру, ніж гайка, не подовжуйте рукоятку ключа шляхом накладування (захоплення) двох ключів.

3.3.6. Слюсарними інструментами користуйтеся лише за їх прямим призначенням.

3.3.7. При різанні металу ножицями притримуйте заготовку, що відрізається, рукою у рукавиці.

3.4. Під час виконання робіт з електропаяння:

3.4.1. Поводьтеся з електропаяльником обережно, не опускайте і не використовуйте його як ударний інструмент.

3.4.2. Під час паяння остерігайтеся бризків розплавленого припою і не торкайтеся гарячих місць руками, щоб не обпектися.

3.4.3. Під час короткотривалих перерв у роботі кладіть нагрітий електропаяльник на спеціальну підставку.

3.4.4. Якщо необхідно відлучитися з робочого місця, вимкніть електропаяльник.

3.4.5. Під час паяння, лудіння й роботи з кислотами користуйтеся гумовими рукавичками і захисними окулярами.

3.4.6. Усі хімічні речовини, які використовуються під час паяння, необхідно тримати у скляному посуді з притертими скляними пробками. На кожній склянці має бути зазначена назва речовини, що у ній зберігається.

3.4.7. Травлення виробів перед лудінням і травлення кислоти для приготування хлористого цинку варто проводити під витяжною шафою чи у спеціально відведеному приміщенні.

3.4.8. Будьте обережними із флюсами для паяльних робіт. Не розливайте їх.

3.5. Під час роботи на абразивному інструменті (електроточилі):

3.5.1. Під час заточення інструмента утримуйте його руками, плавно, без ривків і зусиль підводьте до абразивного кола трохи вище його горизонтальної осі.

3.5.2. Не нахиляйтеся до інструмента, що заточується, для спостереження за ходом заточення. Момент зіткнення кола з інструментом визначайте за іскрою. Момент закінчення заточення визначайте після того, як коло відведене від інструмента й інструмент виведений у безпечну зону.

3.5.3. Для того щоб уникнути травм, забороняється:

— працювати без захисного екрана чи окулярів;

— проводити заточення на бічній поверхні кола;

— визначати рукою на дотик гостроту й рівність заточених інструментів.

3.6. Під час роботи з використанням переносних електроінструментів (дріль, переносний трансформатор, шліфувальна машинка, пила, рубанок тощо):

3.6.1. Працюйте лише на справному інструменті, не допускайте наявності цвяхів та інших металевих предметів в оброблюваному матеріалі.

3.6.2. Не допускайте вогкості, забруднення, попадання стружок та інших сторонніх предметів на електроапаратуру.

3.6.3. Стежте за справністю захисного заземлення інструмента.

3.6.4. Обробляйте деталі у спеціальних пакетах (шаблонах) чи надійно закріпленими.

3.6.5. Після вимкнення ставте електроінструмент у безпечне положення.

3.6.6. Працюючи переносним електроінструментом, стежте за кабелем живлення (не допускайте його скручування, завалу й інших механічних впливів).

3.6.7. Не робіть часткове розбирання й регулювання інструмента без від'єднання електроінструмента від мережі живлення.

3.6.8. Не переходьте з однієї ділянки роботи на іншу з ввімкненим електроінструментом.

3.6.9. Зберігайте електроінструмент у визначеному місці.

3.7. Під час роботи на токарному верстаті:

3.7.1. Подавайте різальний інструмент на матеріал лише після того, як робочий вал досягне повної частоти обертання.

3.7.2. Подавайте інструмент плавно, без сильного натискування.

3.7.3. Своєчасно посувайте підручник до оброблюваної деталі, не допускайте збільшення зазору.

3.7.4. Для того щоб уникнути травм під час роботи на верстаті:

— не нахиляйте голову близько до верстата;

— не приймайте і не передавайте предмети через верстат, що працює;

— заміряйте оброблювану деталь після повної її зупинки;

— не зупиняйте верстат, гальмуючи рукою деталь, що обробляється;

— не відходьте від верстата, не вимкнувши його.

3.8. Під час роботи на свердлильному верстаті:

3.8.1. Свердло до деталі подавайте плавно, без зусиль та ривків і лише після того, як шпindel верстата набере повної швидкості.

3.8.2. Перед свердлінням металевої заготовки накерніть центри отворів. Дерев'яні заготовки у місці свердління наколюйте шилом.

3.8.3. Будьте особливо уважними й обережними наприкінці свердління. Під час виходу свердла з матеріалу заготовки вимкніть подачу.

3.8.4. Під час свердління великих дерев'яних заготовок (деталей} на стіл під деталь підкладайте обрізок дошки або кусок багат шарової фанери.

3.8.5. Для того щоб уникнути травм під час роботи на верстаті:

— не нахиляйте голови близько до верстата;

— не кладіть сторонніх предметів на станину верстата;

— не охолоджуйте свердло за допомогою мокрих ганчірок. Для цього слід користуватися спеціальною щіточкою;

— не гальмуйте руками патрон або свердло;

— не відходьте від верстата, не вимкнувши його.

3.8.6. Перед зупинкою верстата відведіть свердло від деталі, після чого вимкніть електродвигун.

3.9. Під час роботи на круглопиляльному (циркулярному) верстаті:

3.9.1. При поздовжньому розпилюванні пиломатеріалу стежте, щоб позаду пилки був установлений розклинюючий ніж, а при поперечному розпилюванні — клин, що відводить.

3.9.2. Деревину плавно, без ривків подавайте до пилки. Надійно утримуйте і просувайте її вперед, не допускаючи перекошування.

3.9.3. При поздовжньому розпилюванні деревини, довжина якої перевищує довжину робочого столу, встановлюйте попереду і за столом міцні опори — козли (підставки з роликами).

3.9.4. Рух зубців пилки у місця підведення дерева має бути спрямований обов'язково зверху вниз.

3.9.5. Користуйтеся штовхальником для просування деревини при поздовжньому і поперечному розпилюванні.

3.9.6. Сійте збоку руху пиломатеріалу.

3.9.7. Не виймайте і не змійтайте скалок під час роботи верстата.

3.9.8. Зупиніть верстат у разі виявлення будь-яких збоїв у роботі пилки.

3.9.9. За необхідності залишити робоче місце вимкніть верстат і дочекайтеся повної його зупинки.

3.10. Під час роботи на деревофугувальному верстаті:

3.10.1. При ручній подачі деревини користуйтеся колодками чи штовхальниками.

3.10.2. При обробці деталей, які довші робочого столу, користуйтеся козлами (підставками з роликами) або обробляйте деталь удвох (один подає деталь, інший приймає її та підтримує до кінця обробки).

3.10.3. Складайте матеріали й деталі акуратно у визначене місце, щоб вони не заважали під час роботи.

3.10.4. Не здувайте стружку чи друзки під час роботи верстата.

3.10.5. За необхідності залишити робоче місце вимкніть верстат і дочекайтеся повної його зупинки.

3.11. Під час кулінарних робіт:

3.11.1. При користуванні різальними інструментами:

- картоплю чистіть жолобковим ножом, рибу — шкребокком, м'ясо проштовхуйте у м'ясорубку дерев'яним товкачиком;
- передавайте ножі і вилки ручкою вперед;
- нарізуйте хліб, гастрономічні вироби, овочі тощо на обробних дошках, дотримуючись правильних прийомів різання: пальці лівої руки мають бути зігнуті і знаходитися на відстані від леза ножа;
- під час роботи з ручними тертками міцно утримуйте продукти (фрукти, овочі тощо), не обробляйте занадто маленькі їхні частини.

3.11.2. Під час роботи з гарячими рідинами (вода, жир тощо):

- стежте, щоб під час закипання рідина не вилася через краї посуду;
- при сильному кипінні зменшіть вогонь чи відключіть плиту;
- кришки гарячого посуду варто брати рушником і відкривати від себе;
- сковорідку ставте й знімайте спеціальним пристосуванням з дерев'яною ручкою.

4. Вимоги безпеки після закінчення роботи

4.1. Відключіть електрообладнання й електроінструменти від мережі.

4.2. Приберіть своє робоче місце, користуючись щіткою. Здувати чи змитати рукою стружку, пил забороняється.

4.3. Прибирайте й упорядковуйте робоче місце після повної зупинки частин верстата, що рухаються.

4.4. На столярному верстаті перевірте наявність і стан клинів, а затискні коробки (задня, передня) загвинтіть до встановленого зазору (не більше 2-5 мм).

4.5. Приведіть у справний стан інструменти (зніміть задирки з молотка, зубила, керна, зачистіть напилки від стружки).

4.6. Для того щоб уникнути псування насічок на губках тисків, не затискайте їх щільно, залишайте зазор у 1-2 мм.

4.7. Перевірте справність меблів і обладнання. Про виявлені недоліки повідомте керівника навчального закладу.

5. Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях

5.1. У разі виникнення будь-якої аварійної ситуації безпосередньо на робочому місці, на сусідніх ділянках тощо негайно повідомте про це керівника навчального закладу.

5.2. У разі відключення електроенергії терміново вимкніть усе електрообладнання, що знаходиться у роботі. Вмикати його можна лише після того, як напруга електромережі відповідатиме нормам.

5.3. У разі потрапляння людини під напругу негайно вимкніть електроживлення верстата чи ділянки, звільніть людину від впливу електричного струму, надайте першу допомогу.

5.4. У разі несправності устаткування, або при сумнівах щодо його справності й безпечності:

- припиніть роботу, виконувати операції;
- відключіть електрообладнання від мережі;
- візьміть участь в усуненні несправності чи її локалізації, не порушуючи при цьому вимог з охорони праці.

5.5. У разі нещасного випадку і травмування:

- звільніть потерпілого від дії травмуючого чинника;

— визначіть його стан, щоб вирішити, яку допомогу потрібно надати. У першу чергу визначіть чи є загроза життю і чи потрібно негайно провести штучне дихання і закритий масаж серця. Не припиняйте проведення штучного дихання і закритого масажу серця до появи у потерпілого самостійного дихання і серцевої діяльності та до прибуття медичних працівників — смерть потерпілого можуть встановити лише вони;

— залучайте осіб, що знаходяться поблизу, до надання першої допомоги й виклику бригади швидкої медичної допомоги;

— при прибутті медичних працівників надайте їм потрібну допомогу;

— якщо потерпілий може самостійно дійти до лікувально-профілактичного закладу або медичного пункту — супроводжуйте його;

— повідомте про нещасний випадок керівника навчального закладу;

— якщо можливо, намагайтеся зберегти предмети й обставини, за яких стався нещасний випадок, якщо зробити це неможливо — запам'ятайте суттєві факти і обставини;

— під час розслідування нещасного випадку за потреби повідомте про усі обставини його скоєння.

5.6. У разі виникнення пожежі у кабінеті трудового навчання (навчальній майстерні):

— евакууйте учнів із приміщення;

— вимкніть електромережу;

— повідомте пожежну охорону (тел. 101);

— повідомте керівника навчального закладу;

— знеструмлену електропроводку загасіть піском, водою, вогнегасником, а електрообладнання під напругою — піском або порошковим вогнегасником.

5.7. При ураженні електроструммом:

— відключіть електрообладнання від мережі;

— негайно надайте допомогу потерпілому, викличіть медичного працівника;

— повідомте про нещасний випадок керівника навчального закладу.

Інструкцію розробив інженер з охорони праці Білий А.М.